

ARKEOLOJİ: KADİMİN BİLGİSİ

Arkeolojik Araştırma

Arkeolojik kazı öncesi yapılan ön çalışmalar:

Arkeologlar kazı yapılacak alanı belirlemek için önce araştırma yapmak istedikleri bölgeyi seçer, o bölgede daha önce yapılmış çalışmalar ile ilgili yayınları inceler ve yüzey araştırması yaparlar. Yüzey araştırmasında yüzeydeki buluntular incelenir. Bu çalışmada uydu ve hava fotoğrafları da arkeologlara yardımcı olur.

Yerin altındaki buluntuları arkeolojik kazı yapmadan tespit etmeyi sağlayan yöntemler:

Kazı yapmak arkeolojik katmanları geri dönülemez şekilde yok ettiğinden, günümüzde kazı yapmadan önce farklı yöntemlere başvurulmaktadır. Örneğin yer altındaki manyetik değişimlere bakılarak **metal objeler** veya yüksek ısıyla pişirilmiş çömlekler tespit edilebilir. Toprağın altına düşük miktarda elektrik verilip iletken olmayan buluntuların ve **taş yapıların** saptanması sağlanabilir. Gönderilen radyo dalgaları sayesinde büyük ölçekli yapıların izleri tespit edilebilir.

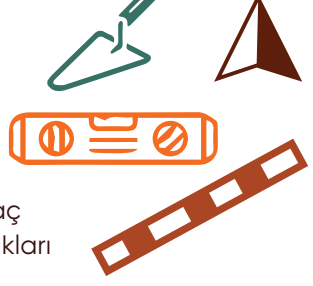

Arkeolojik kazılarda günümüze ulaşan organik maddeler:

Deri ve ağaç kalıntıları, çeşitli meyve ve sebze tohumları bu kalıntılara örnek verilebilir.

Arkeologların kazılarda kullandıkları aletler:

Mala, fırça, el arabası, kazma, çapa, kürek, keski, sondaj aletleri, konum tespiti ve hassas ölçüm için kullanılan total station (total station), su terazisi, metre, mira (ölçüm aleti), yön oku, fotoğraf makinesi ve çizim araç gereçleri arkeologların kazı sırasında kullandıkları başlıca malzemelerdir.

Arkeologların buluntuları kaydetme yöntemleri:

Arkeologlar buluntular hakkında not tutarlar, fotoğraf ve video çekerler. Ayrıca araziden toprak örnekleri alırlar, kroki çalışması ve çeşitli ölçümler yaparak kazı alanı ile ilgili mümkün olan en fazla bilgiye ulaşmaya çalışırlar. Kazıların başlangıcından sonuna kadar bu sürecin her aşamasını detaylı bir şekilde kayıt altına alırlar.

Buluntuları tarihleme yöntemleri:

Arkeolojide **görelî** (karşılaştırmalı) ve **mutlak** (kesin) tarihleme yöntemi olmak üzere iki temel tarihleme yöntemi vardır. Bir alandaki çanak çömleklerin ve yapıların tarzlarına, üzerlerindeki işlemlere bakılarak yaklaşık olarak bir tarihleme yapılabilir. O alanda bulunan malzemelerin fen bilim yöntemleriyle analizine dayanan mutlak tarihleme için ise nümismatikten yani sikkelerle uğraşan bilim dalından faydalanılabilir. Arkeologlar, kazı alanında sikke bulduklarında o alanda en son hangi dönemde insan faaliyeti olduğunu anlayabilirler. Mutlak tarihleme için organik kalıntılar olması durumunda **radıyokarbon** yönteminden de yararlanılabilir. Organik maddelerde bulunan radyoaktif C14 atomlarının ne kadar sürede yarı ömrüne geldiği ölçülerek organik maddenin günümüzden kaç yıl önceye ait olduğu tespit edilir.

Arkeolojinin yararlandığı bilim dalları:

Arkeolojik çalışmalarda antropoloji (insan bilimi), sosyoloji (toplum bilimi), tarih, epigrafi (yazıt bilimi), jeoloji (yer bilimi), zooloji (hayvan bilimi), botanik (bitki bilimi), kimya ve genetik (kalıtım bilimi) gibi birçok bilim dalından yararlanır. Arkeoloji farklı bilim dallarının araştırma sürecine katkıda bulunduğu multidisipliner (çokdisiplinli) bir bilim dalıdır.

Arkeoloji Tarihinde İlkler

Tarihte bilinen ilk kazı

Tarihte bilinen ilk kazıyı yaptıran, günümüzden yaklaşık 2600 yıl önce yaşamış son **Babil Kralı Nabonidus**'tur. Nabonidus kendisinden 2000 yıl önce yaşamış olan Mezopotamya kültürlerine ait eserleri bulmuş ve koleksiyonunda sergilemiştir.

- **Babil Kralı Nabonidus:** Akadca *Nabû-Na'id* isminin Latinceye uyarlanmış hâli.

Dünyada belgelenerek yapılan ilk arkeolojik kazı

Amerika Birleşik Devletleri'nin 3. Başkanı Thomas Jefferson'ın (Tamis Cefırsın) 1784 yılında ABD'nin Virginia (Virjinya) Eyaleti'nde kendi arazisindeki bir mezar tepesinde yaptığı çalışmalar, belgelenerek yapılan ilk bilimsel arkeolojik kazı çalışması olarak kabul edilir.

Osmanlı Devleti'nde ilk arkeolojik kazı çalışmalarını yürüten Türk arkeolog

İlk Türk arkeolog Osman Hamdi Bey; Sayda (1887-88, Lübnan), Nemrut Dağı (1883, Türkiye), Alacahöyük (Türkiye), Rakka (Suriye) ve Rodos (Yunanistan) gibi yerlerde kazılar gerçekleştirmiştir.

BUNLARI BİLİYOR MUYDUNUZ?

1881 yılında Osmanlı Devleti'ndeki ilk arkeoloji müzesi olan Müze-i Hümayun'un başına getirilen Osman Hamdi Bey, 1884'te Eski Eserler Kanunu'nu (Âsâr-ı Atika Nizamnâmesi) yürürlüğe koydu. Bu yasayla birlikte tarihi eserlerin yurt dışına çıkarılmasına sınırlama getirildi ve eserler devlet malı olarak kabul edildi. Bu yasa Türkiye Cumhuriyeti'nde 1973'e kadar yürürlükte kaldı. Günümüzde 1983 tarihinde yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası yürürlükte.

İlk Türk kadın arkeologlar

Jale İnan ve Halet Çambel ilk Türk kadın arkeologlardır. Jale İnan Perge ve Side'de (Antalya), Halet Çambel ise Çayönü (Diyarbakır) ve Karatepe'de (Adana) yaptığı kazılarla Anadolu kültür tarihinin daha iyi anlaşılmasına ve kültürel mirasın korunmasına büyük katkı sağlamıştır.

Arkeoloji ve Kültürel Miras

İzinsiz/kaçak kazılar:

Arkeologlar ve bilim insanlarının yanı sıra definecilik amacıyla izinsiz/kaçak kazı yapanlara da rastlanmaktadır.

Genellikle yağmacılık ve definecilik amacıyla yapılan izinsiz kazılar sistematik olarak kayıt altına alınmadıklarından ve nesne odaklı olduklarından, nesneyi doğal ortamından ve dolayısıyla bağlamından hoyratça koparmakta ve medeniyet tarihi yapbozunun bir parçasını geri dönüşü olmaksızın yok etmektedir. Ayrıca arkeolojik kalıntılara dikkat edilmeden yapılan inşaatlar da kültür varlıklarına zarar vermektedir.

BUNLARI BİLİYOR MUYDUNUZ?

Türkiye'de tarihi eser bulmak amacıyla izinsiz kazı veya sondaj yapanlar, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar. İzinsiz olarak define arayanlar ise üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Arkeoloji müzesi koleksiyonları nasıl oluşur:

Arkeoloji müzelerinin koleksiyonlarında arkeolojik kazı ve yüzey araştırmaları ile ortaya çıkan eserler dışında vatandaşlardan, müzayedelerden veya koleksiyonerlerden satın alınan ya da müze koleksiyonuna bağışlanan eserler ve yasal olmayan durumlarda zorla el koyma yoluyla müzenin koleksiyonuna eklenen eserler bulunmaktadır.